

Kras (Discordia)
foto Bert Nienhuis

zo'n Japans pak, dat uitgaat van een heel andere esthetiek, dat helemaal niet afgekleed hoeft te zijn. Het lichaam daarin moet dat pak dragen, en je kan er hoogstens over zeggen dat ik dat pak niet goed gedragen heb. Het pak an sich kan niet slecht zitten. Precies dat besef waar dingen vandaan komen, zoals dat pak, is heel bepalend voor het plezier waarmee je het doet en ook voor elk soort van dramaturgisch denken."

Kras

KT: Zit jullie stukkenkeuze in dezelfde lijn?

JJL: "We zijn natuurlijk maar een heel klein bedrijf, er zijn altijd veel teveel dingen, en dan moet je kiezen. Nu zijn er 18 projecten, waarvan er zeker een heleboel niet uitgevoerd worden. En de voorstellingen die daaruit voortkomen hebben gedeeltelijk niets meer met die projecten te maken. Ik kan me voorstellen dat een voorstelling als *Kras* van Judith Herzberg in andere omstandigheden anders was geweest. Die voorstelling werd echt zoals we niet vermoed hadden dat hij zou worden. Hij is veel simpeler geworden dan we dachten, we moesten steeds meer weglaten, en het ging veel meer om het muzikaal-atmosferische en de pauzes, dan om datgene dat er werd bedoeld. Dat kwam natuurlijk ook omdat het geschreven werd in opdracht, en omdat ik soms vroeg om het in een bepaalde versie te horen, waardoor ik dus meer wist dan de toeschouwer kan weten en mij voortdurend concentreerde op 'als het maar goed klinkt!'. Op een gegeven moment was ik dus gedwongen om iedere actie die voorgeschreven staat weg te laten, omdat elke actie dat luisteren, waar het over ging, zou

frustreren. Het teveel aan kennis wordt dus bepalend voor de vorm van de voorstelling. Wat wel heel belangrijk is in *Kras* is dat ik b.v. weet dat tot op het laatste moment onzeker was of die vrouw al dan niet zou doodgaan. Het uitgangspunt van het stuk was niet dat de vrouw zou doodgaan, maar om iets over die familie te vertellen. Judith heeft me een paar keer gevraagd of ze die vrouw nu al dan niet moest laten doodgaan. Uiteindelijk heeft ze een vijfde bedrijf geschreven van één pagina, waarin duidelijk is dat die vrouw dood is gegaan. Die monoloog daarvoor, waarin ze zogenaamd doodgaat, was echter al geschreven voordat Judith die beslissing nam. Het was haar taak om wat ze zelf had geschreven te interpreteren, waarbij ze net zo goed wel als niet kon doodgaan."

LDC: Theater heeft niet meer die evidente plaats heeft in de samenleving in een tijdperk van film en TV. Toch zijn er veel stukken van Discordia die het gevoel van afstand tussen wat er getoond wordt enerzijds, en de leefwereld van de toeschouwer anderzijds, nog versterken, stukken als Kras, als Op de hellingen van de Vesuvius van Wanda Reisel, ook de stukken van Thomas Bernhard, die gaan allemaal over een leefwereld die niet meer bestaat. Terwijl een stuk als Tulpen Vulpen precies gaat over mensen die nog niet bestaan, wat mij veel meer fascineert, net zoals Stijlhandelde over een tijdsgeest die nog niet echt bestond, waarvan enkel de eerste 'geur' merkbaar was.

Bij Tulpen Vulpen vraag je je af of onze sociale en persoonlijke omgang met elkaar precies in die richting gaat, terwijl Kras - en ook Bernhard - zoekt maar eens, de broers uit Der Schein trügt - over uitgestorvenen gaan. Zelfs als het in Am Ziel duidelijk over de

'50er jaren gaat, gaat het over mensen die ik nooit gezien heb.

JJL: "*Am Ziel*, Ritter, Dene, Voss, *Kras*, *Op de hellingen van de Vesuvius* gaan natuurlijk nog allemaal over de oorlog. De eerste en de tweede generatie. Wanda Reisel is de tweede generatie, na de oorlog geboren, bij Judith Herzberg ligt het vroeger. *Tulpen Vulpen* gaat daaraan helemaal voorbij, maar beoogt ook iets heel anders, het wil een provocatie zijn. Ik weet ook zelf niet of ik er van hou."

LDC: Je kan toch ook moeilijk zeggen: 'ik hou van Salo van Pasolini'.

JJL: "Dat kan best, zo bedoel ik het niet. We voeren toch geen realisme-debat. Gefascineerd zijn door de Sade wil toch niet zeggen dat ik zin heb om benen af te zagen. Het gaat om politieke standpunten. Ik zeg 'houden van' omdat *Tulpen Vulpen* een soort vaudeville is. Ik vind het humoristisch, en een groot gedeelte van de pers in Nederland ook, terwijl men het hier zo zwartgallig vindt. De vraag is of je in staat bent elkaar de huid vol te schelden en daarna daaruit de graad van affectie nog af te lezen. *Kras* en *Am Ziel* gaan allebei over 'inpakken en uitpakken'. Wat betekent inpakken voor iemand die naar een concentratiekamp gestuurd is, wat is uitpakken: dat bestaat niet meer. In *Am Ziel* gaat het over de onmogelijkheid tot inpakken, 'de angst voor het inpakken was er al', staat letterlijk in *Am Ziel*, 'hebben jullie allemaal nog wat staan?', vraagt Ina in *Kras*. Dat zijn dingen die eigenaardig klinken, in het perspectief van mensen die in veewagens werden opgestapeld. Diezelfde discussie met Henning Rischbieter over Thomas Bernhard: die man heeft één arm, de andere is hij op zijn zestiende verloren in de slag om Berlijn. Toen hij dat verhaal vertelde -